

УДК 330.162

ЕКОНОМІКА ТА МОРАЛЬНІСТЬ

ECONOMY AND MORALITY

*канд. екон. наук О.І. Фролов, канд. екон. наук М.В. Косич,
канд. екон. наук О.Ю. Александрова, О.Т. Мозговая
Український державний університет залізничного транспорту (Харків)*

*PhD(Econ.) A.I. Frolov, PhD(Econ.) M.V. Kosich,
PhD(Econ.) H.Y. Aleksandrova, O.T. Mozgovaya
Ukrainian State University of Railway Transport (Kharkiv)*

З одного боку, економіка як система організації господарського життя суспільства, сприяє вирішенню більшості проблем, що виникають у результаті розвитку цивілізації. Однак, з іншого боку, господарська діяльність, заснована на моделі економічної людини, вільного від пуг моральних суджень, сприяла і моральній деградації значної частини населення. Це в свою чергу призводить до деградації і знищення природи, тому, що егоїстично мислячий суб'єкт ринкової економіки, маючи на меті, отримати з одного боку, максимальний прибуток (як виробник), а, з іншого боку - максимальну користь і задоволення (як споживач), не в змозі здійснювати творчо-животворящу діяльність. Саме егоїстичні інтереси індивідів і соціальних груп з метою максимізації суб'єктивної вигоди призвели до загострення соціально-еколого-економічних протиріч сучасного суспільства. Необхідно зауважити, що такі філософи як С. Франк, Н. Бердяєв, В. Соловйов аналізували взаємозв'язок деградації моральності з егоїстичними намаганнями індивідів отримати максимальну суб'єктивну вигоду, ще на початку ХХ століття. Вони вважали, що для виживання людства необхідно «накопичення сил добра», маючи на увазі підвищення морального рівня суспільства.

Моральність розуміється нами як внутрішні, духовні якості, якими керується людина, етичні норми, правила поведінки, що визначаються цими якостями. Основою моральності є добра воля, то є вільне волевиявлення надходити, так чи інакше: погоджуючи свою поведінку з нормами моралі, з нормами людського співжиття, зважаючи на свободу, інтереси і почуття інших людей, або ігноруючи їх. Моральність завжди розглядалася як основна передумова гармонізації економічних інтересів окремих індивідів.

Розвиток економічної науки протягом ХХ століття підтверджувало панівні позиції утилітаристську підходу до визначення моральних основ

економіки. Згідно з ним, в основі моральності лежить задоволення і користь, які людина отримує від своєї діяльності. Зв'язок «користі» і «задоволення» як цінностей з ринковою економікою, з її головним критерієм і метою - прибутком, безсумнівна. Ми вважаємо, що в цілому комплекс «користі» можна розглядати в якості несучої конструкції сучасної системи цінностей, етичних і моральних принципів капіталістичного суспільства.

Однак, з іншого боку, не можна категорично стверджувати, що прагнення до користі та вигоди є єдиним мотивом підприємця. У реальній, сучасній дійсності координація і регулювання ринкової економіки реалізуються, тільки якщо дотримуються такі етичні принципи, як чесність, порядність, вірність слову.

Німецький філософ і економіст Петер Козловські стверджував, що дотримання деяких етичних принципів дуже важливо для ефективного функціонування ринкової економіки. Це відноситься як до реалізації на практиці принципу максимізує поведінки індивідів, так і до механізмів координації їх індивідуальних рішень. Головним висновком П. Козловські слід вважати твердження про те, що дотримання навіть частиною суб'єктів певних етичних установок, наприклад, виконання контрактів, максимально підвищує ефективність ринкових інститутів, знижує суспільні витрати для досягнення рівноваги, і тим самим сприяє зростанню суспільного добробуту. Крім того, у міру посилення взаємозв'язку в економіці, іноді до глобальних масштабів, зростає роль зовнішніх ефектів при прийнятті рішень. Якщо індивідуум, приймаючи рішення, враховує зовнішні ефекти і інтереси третіх осіб, він знижує ризики протидії з їхнього боку і підвищує ймовірність досягнення власних цілей. Отже, дотримання певних етичних принципів також може розглядатися як раціональна стратегія. Таким чином, дотримання хоча б деяких етичних (моральних) принципів при прийнятті господарських рішень не тільки не суперечить ефективності в економічному і фінансовому сенсі, але в деяких сенсах навіть корисно саме з цих позицій. Існує тісний взаємозв'язок моральності і економіки.

Можна стверджувати, що економіка керується не тільки економічними законами, а й людьми, що беруть у ній участь, а це значить, що неможливо виключити з економічних процесів свободу морального вибору. Моральні та етичні принципи теж складають економічний фактор, бо правила вільного ринку діють тільки на основі того, що люди дотримуються загальних моральних і етичних орієнтирів.